

Beszámoló a szentföldi útról

A XII. Kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat 2018 szeptemberében szentföldi útra indult más kerületek képviselőivel, tagjaival, illetve más kerületekben lakó örmény gyökerű személyekkel.

Előzmények

Az utazást 2017 augusztusában kezdtük előkészíteni. Igyekeztünk minél több könyvet elolvasni, külön kijegyzeteltük az örmény vonatkozásokat. Bár kb. 8 könyvet elolvastunk, sajnos elég kevés információt kaptunk az örmény emlékekről. Bővebben tájékozódhattunk az internetről, sok újdonságot jelentett a 2017 októberében a Sapiaentián tartott emléknapi ünnepelték meg, hogy a ferences szerzetesrend 800 éve szinte folyamatosan tartózkodik a Szentföldön.

Az utazás célja

Az utazás célja kifejezetten az örmény emlékek felkeresése volt. Az alábbiakban kutatómunkánkat tesszük közzé.

Az első örmény emlékebe már **Jopeban** botlottunk: a konvent épülete áll a tengerparthoz egészen közel. A Szent Miklós-kolostor 1000 előtt épült, a XVIII. században bővítették és megerősítették. A napóleoni háborúk idején a franciák az örmények segítségét kérték, a papok készítményeivel gyógyították a katonákat. A hely külön érdekessége, hogy Antoine-Jean Gros nagyméretű képet festett Bonaparte látogatása Jaffában (rég neve a Jope, ma Tel-Aviv városrésze), mely a Louvre-ban található.

Magdalában a 12 apostol képe látható a templomban, köztük kettő térített Örményországban.

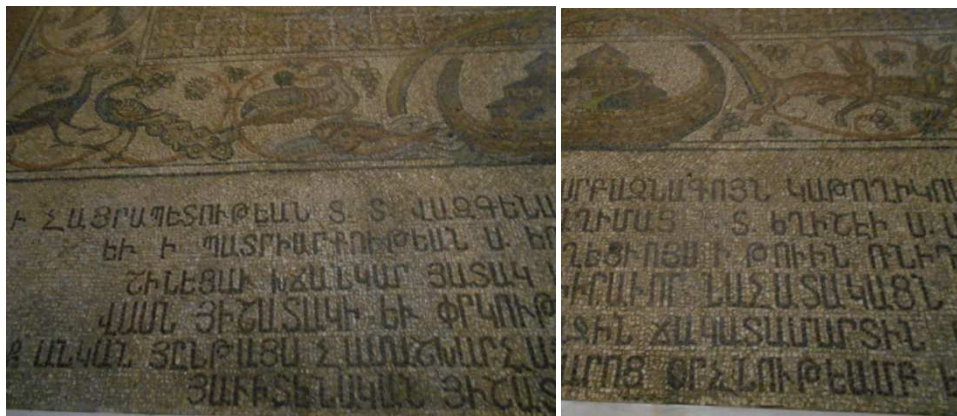
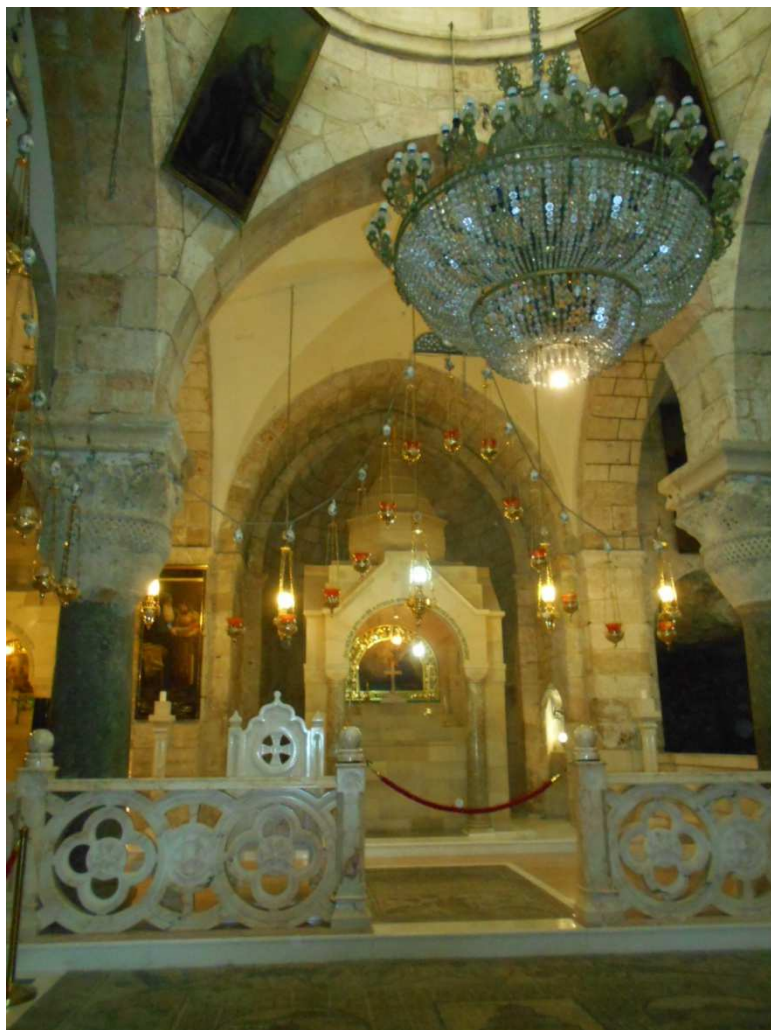

Jeruzsálemben végigjártuk a **keresztút** feltételezett helyeit. A 3. stáció az örmények gondozásában áll (az örmény vendégház is itt üzemel), a 4. pedig az örmény katolikus templomnál található. A hely szellemisége, lelkesége nem tette lehetővé a jegyzetelést, a fényképezéshez sem volt túl sok lehetőségünk. Az udvaron mégis lencsevégre kaptuk az 1915-ös genocídium emlékére állított kacskárt, a templom bejárata fölötti örmény feliratot (Tuam ipsius animam pertransivit gladius). A templom magán viseli az örmény jellegzetességeket, a főoltár örmény kolostorra emlékeztet. Egy falon emléktáblát láthattunk latin és örmény felirattal: Santina Zucchini Ginami 1925. XII. 29 – 2012. XII. Petra Cordis Mei Deus in Aeternum Mons. Luigi Ginami 1961. I. 13.

Az utolsó néhány állomás a **Szent Sír-bazilikában** található. A bejáratnál található a szent kenet köve. A keresztről levett Krisztust erre fektették rá. A fermán (török rendelet) a katolikusok, az ortodox-görögök és az örmények közösen birtokolt szentélyének jelöli a szent kenet kövét, a Szent Sír kápolnát, a Golgotát és a betlehemi születési barlangot. A Szent Sír kápolna külön építmény a bazilikán belül. A sok mécses közül 4 az örmények tulajdona.

Mind a hat egyháznak (katolikusok, görög ortodoxok, örmények, etiópok, szírek és koptok) kis kápolnája van. Legtöbb figyelmet természetesen az örmény kápolnára szenteltünk. Mint az örmény katolikus templomban, úgy itt is örmény kolostorra hasonlít a szentély, illetve a főoltár. A szentély szép kőkerítése előtt gyönyörű mozaik található, alatta hatsoros örmény felirat. A mozaik képeiből néhány ízelítőképpen: közvetlenül a szöveg fölött díszkeret található, melynek középső eleme Noé bárkáját tartalmazza. A keret többi részében állatok helyezkednek el: pávák, halak, nyulak, emlősállatok, madarak. A kereten belül pedig szép kolostorokat ábrázolt a művész. Nevük örmény betűkkel szerepel; biztos közte van Ani temploma, s formáját tekintve felismerhető a zvartnosi istenháza. A falakat hatalmas képek díszítik: Világosító Szent Gergely, Krisztus a kereszten stb.

Látogatás a pátriárkátuson

Az utazás előtt sikerült felvenni a kapcsolatot a pátriárkátus munkatársával. A levelezés során kaptunk időpontot, a **pátriárka** az utolsó előtti napon fogadott bennünket. Az egész csoport, de különösen az örmény gyökerűek számára ez jelentette az egyik legnagyobb élményt.

Nagyobb sétával jutottunk el az **örmény negyedbe**, ahol több kerámiabolt csodálatos kínálatát tekintettük meg a kirakatokban. Az interneten, a www.garosandrouni.com oldalon angol nyelven több link mellett bőséges információt kapunk a jeruzsálemi örmény kézműves mű-

helyről, termékeikről, kiadványaikról. Minderről az utazás nélkül nem találtunk volna tájékoztatást. A kirakatok némelyike fölött kőbe vésett örmény feliratokat láttunk. Kora délelőtt a Yerevan éttermet még zárva találtuk, ám az Armenian Tavern Restaurant körül már volt egy kis mozgolódás. A felirat melletti örmény zászlók és a csodálatos életfát ábrázoló kerámia jobban érdekelt bennünket. Végre elékeztünk a pátriárkátus épülete elé. Vele szemben az örmény ortodox teológiai szeminárium épülete helyezkedik el, ebből sajnos csak a zárt fémkerítés fölött láthattunk egy keveset. A kővel borított épület homlokzatán három nagy íves ablak helyezkedik el, mellette valakinek a bronzból készült, kör alakú dombormúve. Alatta örmény felirat, mellette (a középső ablak alatt) egy kacskár teteje kandikált ki.

Nézzük végre a **pátriárkátus épületegyüttesét!** A kővel borított hatalmas épületen ívelt rácsokkal fedett ablakok sorakoznak, középen nagy boltíves kőkapu, alatta ívelt kapu. A felirat: Couvent Armenien St. Jaques (természetesen örmény betűkkel is). Mi tagadás, többeknek megdobbant a szíve, mikor ezt is átléphetük. A kapu közelében szép márványkút áll, zöld ovális díszítésben örmény felirat. Vize sajnos elapadt, de szépsége feledtette velünk ezt a kis hiányosságot. Nézzünk körül az udvaron! Nagyjából a kapuval szemben hatalmas boltív, gyönyörű kovácsoltvas ráccsal. Mögötte helyezkedik el a templom, de erről később ejtünk szót. A rács mellett (a bal oldalon) Világosító Szent Gergely ül (dombormú), süvege fölött kacskár látható. (Kacskárok helyezkednek el egyébként az udvart övező falakon is.) A rács jobb oldalán szintén dombormú formájában Máriát látjuk imára összetett kézzel, mellette két angyal, szárnyuk, ruhájuk szépen kidolgozott. Mária alakja fölött is szép kacskár emelkedik. Még egy csodálatos kerámia Madonna megtekintésére jutott időnk, s megjelent egy kedves hölgy, aki bekísért bennünket.

A lépcsősor után hosszú terembe léptünk, melynek két oldalán pátriárkák képe sorakozik. (A pátriárkák neve 638 óta ismert.) Két kőtábla is ékesíti e falakat: az egyikén örmény felirat, a másikon kolostorok dombormúvei. Egy kis terem után léptünk be a fogadóterembe, melynek nagysága megegyezett az elsőével. Elsőként Ani rézmetszete tűnt fel, mellette rokokó asztal két korszóval és egy szoborral. Fölötte szőnyeg. A falikárpit keretében mellképek, belsejében Mária Jézussal, illetve alatta és fölötte 2-2 mellkép. (Nem valószínű, hogy a négy apostol lenne, köztük ugyanis egy hölgy látható.) A stukkókkal díszített falon egy másik rendkívül különleges falikárpit: Mária ül egy boltív alatt (körülötte virágok), ölében kendő – melynek két végét egy-egy angyal tartja -, s benne Jézus feje. A falba épített két tárló is felkeltette figyelmünket: bennük szép kerámiák sorakoznak. A falakon ismét a pátriárkák festményei szép aranyozott keretekben. A terem dongaboltozatú, egy helyen kis kupola emelkedik, csodálatos üvegcsillárral. A terem két oldalán helyezkednek el a székek, hatalmas Krisztus-kép előtt (a terem végében) foglalt helyet a pátriárka. Nem a díszes széken, s ez valami közvetlenséget sugárzott, bár kicsit nehezen indult a beszélgetés. Nurhan pátriárkától sok új információt megtudtunk, ám nem indult készületlenül csapatunk. A nyolc elolvasott könyvben, az internetről legyűjtött anyagokban sajnos kevés szó esett az örmény negyedről, ezért különösen fontos volt a pátriárka kiegészítése.

Előzetes információink: Az örmény jelenlét majd kétezer éves. Már a kereszténység államvallássá tétele előtt, Kr. u. 254-ben is éltek örmények Jeruzsálemben, akik a Jézus életével és halálával kapcsolatos szent helyek feltárásában tevékenykedtek. A későbbi századokban, az időközben felépült Örmény Patriarchátus épületében számos zarándok talált otthonra. A középkori szerzetesrendek mintájára a patriarchátus is a kereszténység, a művelődés, az írásbeli-

ség és a kultúra egyik fellegvára volt, s ennek köszönhetően számos felbecsülhetetlen értékű kéziratot őriznek itt. A VII. század közepén Omar al Khattab kalifa oklevelében elismerte az örmény patriarchátus jogait, s garantálta annak biztonságát. 1852-ben Abdul Medzsid szultán dekrétumban rögzítette az örmények jogait, s az örmény apostoli egyházat a katolikussal és az ortodoxszal egyenrangúvá tette. 1833-ban a növekvő létszámú kolóniában (melynek legnagyobb népessége 25 ezer fő volt) létrehozták az első nyomdát, s 1866-ban kiadták a helyi örmény újság, a Sion első példányát. 1851-ben megnyílt a papi szeminárium. A XIX. század második felétől az örmény negyed szellemi vezetői a fiatalok oktatását tartották az elsődleges feladatuknak. 1860-ban megalapították a leányiskolát. Az I. világháború után megszűnt a török fennhatóság, és az 1915-ös népirtás túlélői jelentős számban emigráltak a Szentföldre. 1925-ben Jeghise pátriárka iskolát alapított, amely Gülbenkian néven egyesített iskolaként (1929-től) jelenleg is működő intézmény.

A Szent Jakab-templomban nézhetjük végig az egyik legősibb keresztény szertartást, különösen a húsvéti lábmosás nevezetes: a pátriárka megmossa a papok lábát. A templom helyén végezték ki Szent Jakabot. Múzeum is tartozik az épületegyütteshez; 30 ezer kéziratot őriznek itt. Kajafás háza is itt van.

A következőket hallottuk a pátriárkától: Kr. előtt is éltek itt örmények, Kr. u. a II. században már örmény püspök is tevékenykedett Jeruzsálemben. A X. században, Örményország megtámadásakor sokan menekültek ide. A negyed mai formájában 1915, a genocídium után épült ki. A gyalog érkezett menekülteknek egyszerű szobákat építettek, később a családok házat emelhetek maguknak. 1948-ig ötezer örmény élt Jeruzsálemben, ám a háború idején sokan elmentek. Viszonylag zárt közösség él Jeruzsálemben, az örmény negyed az óváros egyhatodát teszi ki. Van saját óvodájuk, iskolájuk, teológiai szemináriumuk, kórházuk. Az orvos minden délután rendel, mindössze 5 sékel a díja, a többit a pátriárkátus fizeti. Az iskolában 160-170 diák tanul, négy nyelvet sajátítanak el: az örményt, arabot, angolt, hébert. A teológiai szemináriumon (összesen négy van a világon) Örményországból, Törökországból és Amerikából érkező diákok tanulnak 14 éves koruktól. Választhatnak, hogy szerzetesek lesznek-e. A szerzetesek nőtlenek, háromszög alakú fejfedőt viselnek, csak ők láthatnak el templomi feladatokat. Jelenleg 30 pap van, tanítanak, a könyvtárban, kéziratárban tevékenykednek. Három havonta újságot adnak ki, egy-egy példányt kaptunk is ajándékba. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy az örmények – mint eddig – továbbra is megőrizzék nyelvüket, kultúrájukat. Egyfajta „arabizáció” tapasztalható ugyanis, de eddig e téren az örmények kivételt képeztek.

A templommal kapcsolatban elmondta Nurhan úr, hogy ez az egyetlen örmény templom a világon, ahol az erkélyről olvassák fel a szentírást.

Jó kapcsolatot ápolnak a ferencesekkel – tudtuk meg a pátriárkától. Ez szükséges is, hiszen különben nehézségeik lennének az arabokkal és a zsidókkal. Példaként említette a Szent Sír-bazilika bezárását (ld. később), az összefogás terén élenjártak az örmények. Jordániában, Cipruson, Szíriában a mohamedánok soha nem sújtják adóval a keresztényeket. Itt azonban a kormány súlyos adót vet ki.

II. János Pál pápa lengyel volt, s valószínűleg örmény is – ezt már inkább viccesen mondta Nurhan úr.

A pátriárka mindenkit bátorít a Szentföldre való látogatásra, a keresztények érkezése vérátömlesztést jelent számukra, ekkor erősebbnek érzik magukat. Ne feledjük, hogy Palesztinában egykor 100 %-ban keresztények éltek, ma kb. 10 %-ot tesz ki arányuk.

Nurhan úr megemlítette, hogy nagyon szívesen látogatna Budapestre, Lengyelországba és Prágába.

A búcsúzás előtt Szongoth Gábor ismertette az erdélyi örmények történelmét, Erdélybe, illetve Magyarországra érkezésének előzményeit, identitásunk megőrzésének módjait.

A fogadótermet elhagyva bekukkantottunk a pátriárka dolgozószobájába is.

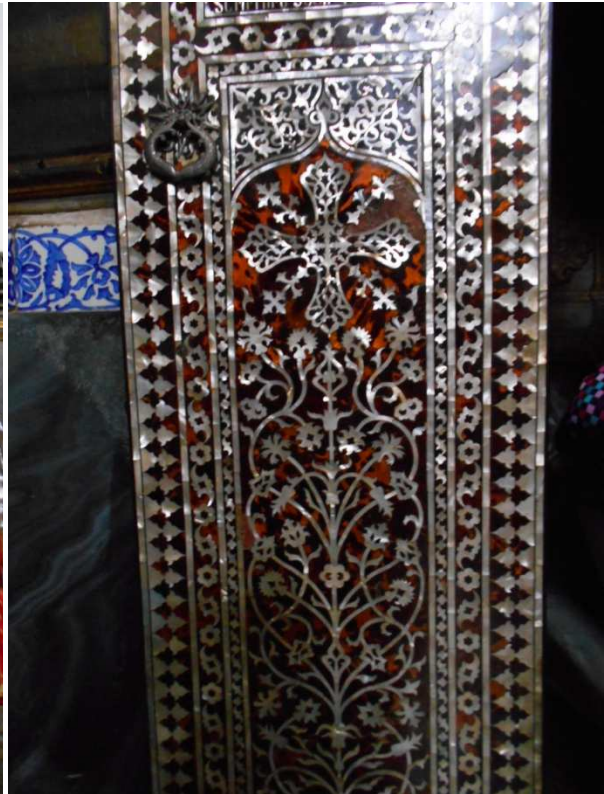

A fogadás (és természetesen fényképezkedés) után megtekinthettük a Szent Jakab-templomot. Térjünk vissza ismét a rácsra, azaz a templom bejárata mellett, fölött található műtárgyakra. A templomnak három bejárata van, ebből a két szélsőt időnként függönnyel takarják el. Ezen ajtók fölött kerámiadíszítés virágokat ábrázol. Mindhárom bejárat fölött freskó látható. A három bejárat között pedig az ajtókkal azonos méretű kerámia helyezkedik el, szintén virágmotívumokkal, s benne rácsos ablak.

A templom első része (a bal oldali) a bizánci időkben, Szent Ilona idejében épült, a többi a keresztések idején, tehát a XIII. században.

Lépjünk be a templomba! Az egyhajós istenházát két oszlopsor tagolja. Itt csodálkoztunk rá először a kerámiaborításra: az oszlopok és a falak alját kék mintájú „csempék” fedik. Fölöttük táblaképeket tekinthet meg az érdeklődő. Ortodox szokás szerint mindenütt mécsesek lógnak. A bal oldalon kis helyiséget találunk, itt helyezték el Jézus unokatestvérének, Szent Jakabnak a fejét. A templom helyén meggyilkolt szent teste Spanyolországban található. Fölötte arany keretben, kis erkélykével földgömbhöz hasonló tárgy van, tetején kereszttel. Ettől kb. 1 m-re látjuk a különleges erkélyt, melyről a szentírást olvassák fel. A szentély felé haladva püspökök képei sorakoznak. A „főoltáron” (mely örmény szokás szerint kb. 80 cm-rel magasabban van) két nyílás található, fölötte díszes keretben Jézus és Mária egészalakos képe. Középen pedig mélyedésben flabella-szerű tárgyak kaptak helyet. Az oltár tetején pedig három, keretbe foglalt képet láthatunk, tetejükön koronaszerű rész kereszttel. Közöttük is ugyanilyen elem emelkedik. Természetesen nem hiányzik a függöny, melyet a liturgia szent részei idején húznak be. A jobb oldalon ismét püspökök, pátriárkák festményei sorakoznak. Itt kis oldalkápolna is helyet kapott.

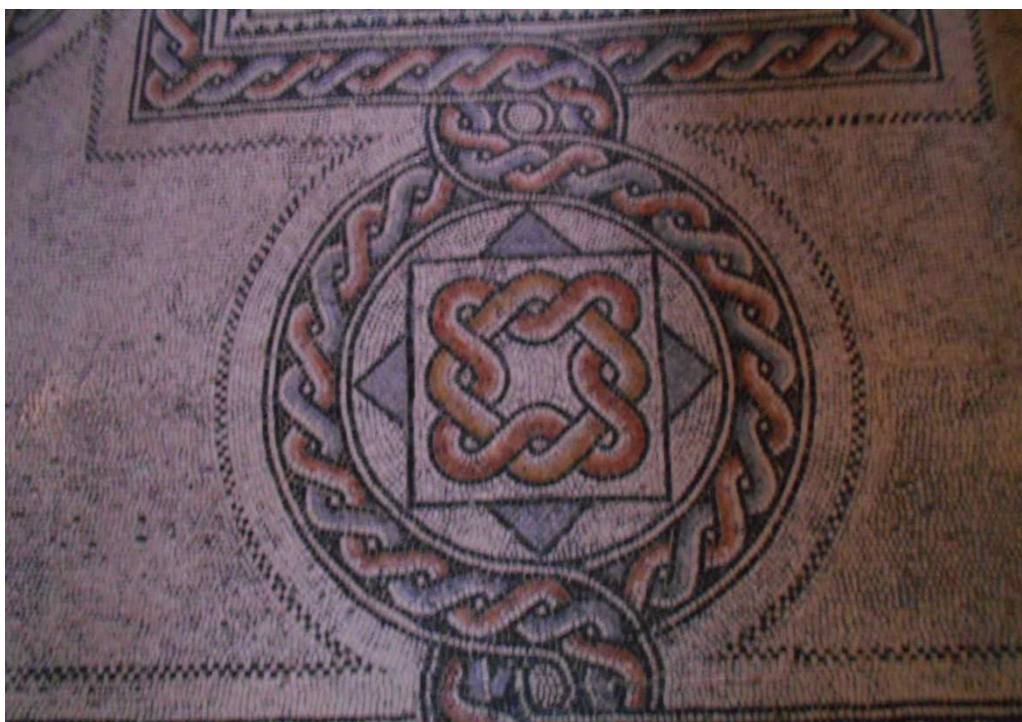

A pátriárkátuson kb. két órát töltöttünk. A múzeumba sajnos nem jutottunk be felújítás és átrendezés miatt. Az épületegyüttest elhagyva azonban ért még egy meglepetés: találkoztunk egy örmény katolikus pappal. Arról egyértelműen felismerhető, hogy szürke inget viselnek.

A Mi Atyánk-templom kerengőjében 50 nyelven, köztük örményül és magyarul olvasható az ima.

Szintén az **Olajfák hegyén található a Nemzetek temploma**, melyben számtalan végtelen csomót ábrázoló mozaikot találtunk. E motívum jellegzetesen kaukázusi, illetve örmény eredetű.

Az **ortodox templom lépcsői körül** kőkeretben harang emelkedik, alatta a végtelen csomó, örmény felirat, örmény zászló. A másik falon álló kacskárt négy angyal veszi körül, alatta pedig a Madonna, szintén kőbe faragva.

En Karemben a Látogatás (Vizitáció) temploma melletti falon sok nyelven, örményül és magyarul is olvasható a Magnificat. A **Szent János-templom** közelében pedig az Áldott legyen az Úr kezdetű ima látható, ám ezt örmény nyelven sajnos nem találtuk.

Összefoglalás

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy az utazás **rendkívül hasznos volt** mind az információgyűjtés, tapasztalatszerzés, mind pedig a kapcsolatépítés terén. Mint a fenti sorokban olvasható, a pátriárka szívesen ellátogatna hazánkba, az örmény közösség felkeresése céljából. Terveink között szerepel a pátriárka meghívása. Ezt természetesen még egyeztetnünk kell más örmény önkormányzatokkal, illetve közösségekkel.

Az utazásról **terjedelmes cikket kívánunk közölni** több újságban, többek között az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület füzeteiben – feltételezzük, hogy sorozat formájában jelenik meg beszámolóink.

Már az utazás ideje alatt felkérést kaptunk **előadás tartására**, a Zuglói Örmény Önkormányzat hívott bennünket. Bizonyára más önkormányzatok is jelzik majd igényüket, annál is inkább, mivel ez volt az első csoport az erdélyi örmények közül, amelyik önkormányzatunk komoly szervezési munkájának köszönhetően eljuthatott ide. Természetesen nem feledkezünk meg saját közösségünkről sem, a képek és a bőséges szóbeli tájékoztatás kapcsán egy kicsit ők is a Szentföld örmény emlékei között barangolhatnak.

Bár igen komoly munkát igényelne önkormányzatunk tagjaitól, a rendelkezésre álló összeg függvényében esetleg kiadunk egy kis füzetet vagy könyvet a szentföldi örmény emlékekről.

Budapest, 2018. szeptember 19.